

Borsodi L. László

A MEGOLDOTT REJTÉLY

(Makkai Ádám: *Úristen! Engedj meghalni! Árgus* – C.E.T. Belvárosi Kiadó, Székesfehérvár – Budapest, 2003.)

Makkai Ádám Chicagóban élő költő, nyelvész könyvének középpontjában az 1848–49-es szabadságharc bukásával megszülető és azóta is épülő, bővülő mítosz áll – az a legendából, áltudományos feldolgozásokból rég ismert, a mindenkori közvéleményt foglalkoztató téma, miszerint 1849. július 31-én Petőfi Sándor nem halt meg a fehéregyházi csatában, hanem megmenekült, és orosz fogságba kerülve Szibériában érte a halál.

Makkai művének újdonsága, eredetisége tehát nem a témaválasztásban keresendő, hanem inkább a szinte közhelyszerű téma megjelenítésében.

Az alcímben és az azt követő szövegben (címkiegészítésben?) a következőket olvashatjuk: „VAL/LÁT/OMÁSOK Az mellyeket lejegyzett vala mi Mesterünk, PETŐFI SÁNDOR íródeákja, üzeneteinek hűséges átvevője, értelmezője, s hébe-hóba neki-nekibátorodott tovább göngyölítője MAKKAI ÁDÁM Anno Domini 2002-ben Petőfi Sándor első közismert e földi megtestesülésének száznyolcvanadik évfordulóján”. Ez a leírás kijelöli a könyv olvasási lehetőségét, lehetőségeit. A VAL/LÁT/OMÁSOK szójáték kettős olvasata egyrészt a megjelenített világ szubjektív-lirai jellegét hangsúlyozza – „vallomások”; másrészt arra irányítja rá a figyelmet, hogy mindaz, ami következik, fikció, azaz lehetséges/irracionális világ, s mint ilyen megkívánja az olvasótól, hogy fikcióként, költői játékként olvassa – „látomások”.

Kérdés: akarja-e az olvasó a játékot, belemegy-e a játékba? Ha igen, akkor a VAL/LÁT/OMÁSOK alcím által kijelölt fiktív (szöveg)univerzumban hihetővé válik elsőként a szerzői önmeghatározás, mely szerint Makkai Ádám Petőfit mesterének tartja, önmagát a Petőfi-féle üzenet rögzítőjének („íródeák”), a Petőfi által képviselt értékrend közvetítőjének („hűséges átvevő”), beavatottnak (hiszen „értelmező”), aki elismeri Petőfit mint abszolút mércét. Végül pedig – s ez a kijelentés még

egyszer kiemeli a mű fikció voltát – Makkai magát úgy is meghatározza, mint a Petőfi-üzenetek „tovább göngyölitőjé”-t, vagyis aki beavatottként felhatalmazta magát arra, hogy hozzáírjon, kitaláljon.

Az alcím és a címkiegészítés szerint tehát amiket olvasni fogunk – a fikció játékán belül maradván –, azok egyrészt Makkai által rögzített, de Petőfinek tulajdonított szövegek, másrészt a Petőfi-szövegek Makkai-értelmezései, illetve a Petőfi-szövegek nyomán alkotott Makkai-szövegek.

A címszöveg által felkeltett elvárások izgalmas olvasmányt ígérnek és adnak is a játékba belemerülő olvasónak. Az epikus és lírai szövegrétegek (naplók, forgatókönyvek, képzelt versek, levelek) egymásra épülésével egy olyan sikeres szerepjáték, egy olyan időtlené tágitott fiktív világ jön létre, amely révén / amelyben bármi lehetséges: Petőfi találkozhat Kőrösi Csoma Sándorral és a Dalai Lámával („*Potomság*”: *Petőfi Segesvárnál*), értelmezheti saját verse és személyes sorsa viszonyát, amely tulajdonképpen rájátszás a teremtett vers és a való világ Petőfivel kapcsolatban a köztudatban állandóan összekevert viszonyára. („Amióta kiadtam azt a verset, amelyik úgy kezdődik, hogy *Egy gondolat bánt engemet*, mindenki azt hiszi, hogy én itt ma meg akarok halni, pedig Isten úgy segítsen, eszem ágában sincs!”) Betekintést nyerhetünk abba, hogy miként építi a Láma és Kőrösi a Petőfiről szóló legendát („Neked, fiam, vállalnod kell a legendává válás minden borzalmát, emberi és művészi csődjét!”), miként értesül a magyar költő a róla és haláláról születő feltételezésekről, tévhitekről („lesznek, akik azt fogják rebesgetni, hogy megszállottál a pajtájukban éjszakára”).

A valóságban már megtörténteknek a fikcióban bekövetkezendőkként való megjelenítése, azok profanizálása olyan kontrasztot teremt, amely – egyébként a mű egészére érvényes – ironikus értékviszonyt hoz létre.

A parodisztikus szövegek a köztudatban a Petőfi-legendával szembeni egyetlen lehetséges magatartást kérdőjelezik meg, a fennköltséget, a magasztosságot rombolják le azzal, hogy megmutatják Petőfinek a fehéregyházi csata utáni életét, pokoljárását, „megidvezülését”, megoldva egyúttal a rejtélyt. A nagyszerű stílusbravúrral megalkotott szövegek révén nyomon követhetjük Petőfi száműzetését, olvashatjuk halála után írott költeményeit. Íme, ízelítőül egy rész: „Kéjutazás ez biz’ nem volt. / Mért utazik, aki megholt? / Mert bénára dőfött karja / s lapoczkája úgy akarja? / Csontba írva ezer emlék – / maradok, de mégis elmé’k. / Létforma vagy te is, Nemlét, / magam felett tartok

szemlét. / Harczy ménből kis barika? / Ez a „fából vaskarika”, / kritikátlan irodalom. / Rímeljen rá iroda-lom, / naív hit vagy bizodalom, / vagy Nagy Orosz Birodalom?” (*A kaukázusi füzetek. XV*)

Olvashatjuk továbbá – s ez a mű logikai felépítésének, illetve a szerepjátszásnak egyenes következménye – a Petőfit Szibériába vivő, megmentő (?) Ibrahim Vasziljevics Karakamenszkij naplóját, Petőfi Zoltán naplóját, illetve kiadatlan költeményeit, „melyek Alekszander Sztjepánovics Petrovics sírjából kerültek elő a barguzini ásatások alkalmával, és a Morvai-expedíció tudtán kívül a Burját-Mongóliában kutató Hong Kong-i barátaink segítségével kerültek Chicagóba”. Makkai itt a Morvai-expedíció körüli botrányokat parodizálja. A műben (az idézett cím tanúsága szerint) a tudományos kutatás a fikciónak rendelődik alá, a fikción belül értelmezendő.

A több idő- és térszeletet magába építő konstrukcióból lehetőség nyílik megismerni Petőfi István kiadatlan verseit, Jozsip Ivánovics Dolgorecsnij kései verseit, Horváth Árpád és Szendrey Júlia blaszfémikus szövegeit („Sándor! Te élsz! A bőrömön lihegsz! / Nem kelle hírnök, magamtól is érzem... / Hiányodtól, hogy majd' halálra vérzém, / egy barátném mián majd biszex, / azaz, hogy majdnem lesbikussá lettem”) – de facto: Makkai Ádám sokarcúságát ismerjük meg, azt a sokféle szereplehetőséget, amelyek feltérképezik Petőfi útját a fehéregyházi vesztes csatától a barguzini pokoljáráson, a tibeti aranykoporsóba fekvés magasztos időtlenségén át az ébredésig (*Petőfi ébredése 1956–2002*).

E fiktív Makkai-Petőfi-féle költészet, -művészet különféle parodisztikus-szarkasztikus szövegei (versei, párbeszédei), a különböző szerepjátékok nemcsak a rejtély megoldását adják, hanem a teljességet. Azt a teljességet, amelyet Petőfi költészete képvisel, amely magába foglalja, magába szintetizálja a magyar irodalom nála korábbi és későbbi megszólalási módzatait, lehetőségeit (Csokonai, Berzsenyi, Ady, József Attila regiszterét). Azzal a Petőfivel, Petőfi-költészettel találkozunk e könyv lapjain, aki/amely virraszt a mindenkori Magyarország fölött, és mindig van vele aktuális közölnivalója. A jó paródiákon túlmenően ezért is érdemes olvasni ezt a könyvet.